

Диха М.В.

професор кафедри економіки підприємства і підприємництва,
доктор економічних наук, доцент

Рожицька О.С.

студентка

*Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна*

СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Державний борг як складова фінансової системи відіграє важливу роль в макроекономічних процесах держав. Це пояснюється тим, що формування, обслуговування та погашення державного боргу істотно впливає на стан державних фінансів, інвестиційний клімат, грошовий обіг, структуру споживання і розвиток міжнародного співробітництва держав.

Державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [1].

Державні запозичення проводяться для рефінансування раніше здійснених державних запозичень, а також з метою покриття бюджетного дефіциту на державному і регіональному рівнях, цільового фінансування різноманітних програм, поповнення необхідних резервних активів.

У таблиці 1 представимо класифікацію державного та гарантованого державою боргу в залежності від класифікаційної ознаки.

Таблиця 1

Класифікація державного та гарантованого державою боргу

Державний та гарантований державою борг			
За типом кредитора	За строком погашення	За типом боргового інструменту	За видом запозичень
Зовнішній борг Внутрішній борг	Короткостроковий (до 1 року) Середньостроковий (від 1 до 5 років) Довгостроковий (від 5 років)	Кредити Цінні папери	В національній валюті В іноземній валюті

Джерело: складено за матеріалами [4].

Варто зазначити, що державним органам управління відносно простіше здійснювати управління внутрішнім боргом, включати проведення його реструктуризації, у порівнянні з зовнішнім. Також виплати держави за внутрішніми зобов'язаними є вкладками в національну економіку (не відволікається капітал за кордон). Тому для фінансового розвитку країни наявність внутрішнього боргу є сприятливішим, ніж нарощування зовнішніх запозичень.

Аналізуючи обсяги державного боргу України потрібно зазначити, що протягом 2010-2015 рр. сукупний обсяг державного боргу зріс більше ніж втричі.

Таблиця 2

Державний та гарантований державою борг України

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015
млрд. грн.	432,2	473,1	515,5	584,8	1100,8	1572,2

Джерело: складено за матеріалами [4].

Основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014-2015 рр. стали такі:

- безпрецедентна політична криза, анексія АР Крим та військовий конфлікт на сході країни;
- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами, руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів частини території країни;
- фінансування дефіциту державного бюджету за рахунок державних запозичень, зростання якого обумовлене в т.ч. збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;
- державна підтримка державних підприємств та банків.

В той же час, з початку 2015 р. відбулось деяке зменшення загального обсягу державного боргу в еквіваленті іноземної валюти. За показниками 01.01.2015 р. сукупний обсяг заборгованості України перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами складав 69,81 млрд. дол. США, а станом на 01.06.2015 р. – 67,66 млрд. дол. США [4].

Таблиця 3

Державний та гарантований державою борг України

станом на 31.03.2016 р. *

	грн.	дол. США	%
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	1710381,01	65236,76	100%
Внутрішній борг	553420,68	21108,38	32,36

Державний борг	529858,44	20209,68	30,98
Гарантований державою борг	20950,25	799,08	1,22
Зовнішній борг	1156960,33	44128,38	67,64
Державний борг	925203,34	35288,78	54,09
Гарантований державою борг	231756,99	8839,59	13,55

*за курсом 26,218056 грн./дол. США

Джерело: складено за матеріалами [4].

Станом на 31.07.2016 р. загальна сума державного та гарантованого державою боргу склала 66995,21 дол. США. У структурному співвідношенні – 85,92% – це державний борг (у т.ч.: 32,81% – внутрішній, а 53,11 – зовнішній), а 14,08% – це гарантований державою борг (у т.ч.: 1,22 – внутрішній, 12,86 – зовнішній).

Важливим показником фінансової стійкості держави є співвідношення державного боргу до ВВП, яке в Україні за останні два роки досягло критичного значення.

Проаналізувавши динаміку заборгованості України, слід зазначити, що це досить гостра проблема, яка провокує нестабільність державних фінансів України у довгостроковій перспективі.

Проведена реструктуризація боргів з власниками комерційних зовнішніх зобов'язань країни є позитивним заходом, проте не достатнім для вирішення гострої проблеми заборгованості України (Угода між Міністерством фінансів та Спеціальним комітетом кредиторів щодо реструктуризації зовнішнього комерційного боргу України передбачає, зокрема, зменшення основної суми суверенного і гарантованого державою боргу на 20%, що дозволяє негайно знизити борговий тягар на 3,6 млрд. дол. (3,8 млрд. дол., якщо таке саме зниження буде погоджено по гарантованим державою валютним боргам державних підприємств, а також по євробондах м. Київ)). Також варто зазначити, що деякі її положення справлятимуть певний тиск на висхідні тенденції в українській економіці. Так, якщо темпи зростання економіки перевищать 3% на рік, кредитори отримають 15% вартості цього відсотка зростання ВВП. Якщо темп зростання економіки перевищить 4% на рік, кредитори отримають 40% вартості від кожного відсотка такого зростання. Важливо, що названі положення вступають в силу тільки починаючи з 2021 р., надаючи країні 7 років на відновлення позитивних тенденцій в економіці, та будуть діяти протягом 20 наступних років. [4]

Особливо небезпечною та такою, що загрожує економічній безпеці країни є ситуація, коли залучені кошти не направляються на вирішення важливих економічних питань, реалізацію проектів, а економіка починає працювати лише на обслуговування боргу, держава

втрачає контроль за ростом боргу і державні запозичення спрямовуються на обслуговування вже існуючих боргів. Забезпечення соціально-економічного розвитку можливе тільки через економічне зростання, а не політику «проїдання», в т.ч. залучених коштів (див. детальніше [2; 3]).

З метою оздоровлення системи державних фінансів та забезпечення фінансової стабільності на валютному і банківському ринку, Міністерство фінансів України має ефективніше здійснювати роботу щодо заміщення старих боргів на нові більш дешеві фінансові інструменти. Слід створити сприятливі умови, які б забезпечили довіру інвесторів до ринку запозичень, що призведе до значного збільшення ліквідності ринку; у структурі державного боргу необхідно скорочувати зовнішню заборгованість. Одним із пріоритетних завдань фінансової політики України має бути ефективне управління залученими коштами, перетворення державних запозичень на дієвий інструмент прискорення соціально-економічного розвитку країни.

Література:

1. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України, 2010. – № 50–51. – Ст. 572. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>.
2. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави / М. В. Диха // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 29–37.
3. Диха М. В. Стратегічне регулювання соціально-економічної сфери: проблеми, цілі, пріоритети / М. В. Диха // Фінанси України. – 2012. – № 7. – С. 47–58.
4. Матеріали офіційного сайту Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.